

Shodno pozivu na Javnu raspravu povodom donošenja Planova upravljanja za nacionalne parkove, nakon uvida u javno dostupne Planove upravljanja nacionalnim parkovima – Durmitor, Biogradska gora, Prokletije, Skadarsko jezero, Lovćen, objavljene na internet stranici JP Nacionalni parkovi Crne Gore, u propisanom roku za dostavljanje pisanih sugestija i komentara, Centar za zaštitu i proučavanje ptica daje sljedeće:

MIŠLJENJE NA PLANOVE UPRAVLJANJA NACIONALNIM PARKOVIMA

1. GENERALNE PRIMJEDBE

a) SUŠTINSKE:

Primjedba 1.1.

Zakon o nacionalnim parkovima („Sl.list CG“, br. 28/14, 39/16) definiše obavezu učešća javnosti prilikom pripreme planova upravljanja. Kako se radi o dobru od nacionalnog značaja mišljenja smo da je civilni sektor, javnost i naučna zajednica trebalo da bude uključena od samog početka u širem koncenzusu, a ne samo kroz poziv na javnu raspravu.

Primjedba 1.2.

Prethodni planovi upravljanja su važili do 2020. godine, Nacrti planova upravljanja su predloženi za period 2021-2026. iako je malo vjerovatno da će se usvojiti do kraja III kvartala 2022. godine, a isti se **ne mogu retroaktivno primjenjivati**. Zato je neophodno da se evaluacijom prethodnih planova upravljanja definiše što nije realizovano, čime bi se sublimirali izvještaji o relaizaciji godišnjih programa upravljanja, i u predgovoru svakog od pomenutih planova navedešto nije realizovano kao i da skoro dvije godine nije postojalo osnova za upravljanje nacionalnim parkovima Crne Gore.

Primjedba 1.3.

Shodno članu 14 Zakona o nacionalnim parkovima („Sl.list CG“, br. 28/14, 39/16) zaštita, unapređenje i razvoj nacionalnih parkova obavlja se na osnovu: prostornog plana posebne namjene (PPPN-a); plana upravljanja; godišnjeg programa upravljanja. Prostornim planom posebne namjene utvrđuju se zone zaštite sa granicama, uslovi i mjere zaštite. Plan upravljanja donosi Vlada, na period od pet godina u skladu sa zakonom. Plan upravljanja izrađuje privredno društvo, uz prethodno pribavljeno mišljenje Ministarstva.

Donošenjem Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata definisano je donošenje druge vrste prostorno-planskog dokumenta (Plana generalne regulcije -PGR) dok PPPN više ne postoji kao vrsta prostorno-planskog dokumenta, a važeći PPPN-ovi su istekli za većinu nacionalnih parkova (PPPN za NP Lovćen 2014-2020, PPPN za NP Skadarsko jezero iz 2001. ne važi dok je 2018. Predlog PPPN-a

povučen iz procedure, PPPN „Bjelasica i Komovi“ 2011-2020, za PPPN za Durmitorsko područje koji je donijet 2016. godine već 2018. je donijeta Odluka o izradi izmjena i dopuna PPPN-a shodno članu 218 Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata, jedino je važeći PPPN Prokletije do 2025. godine).

Iz navedenog se može zaključiti da su predmetni zakoni u koliziji, da je u toku izrada Zakona o zaštiti prirode i da je trebalo pristupiti prvo izmjeni zakonskih akata i njihovoj harmonizaciji, zatim pripremi Prostornog plana Crne Gore i Plana generalne regulacije kojim bi se definisale zone u nacionalnim parkovima i shodno tome planiralo upravljanje ovim područjima.

Bez prostorno jasno definisanih zona zaštite, neprecizne veličine područja i obuhvata granica, povezanosti sa drugim područjima u cilju omogućavanja odvijanja ekoloških i evolutivnih procesa, preciznog načina upravljanja (usvojene planove upravljanja se ne realizuju u potpunosti, sistemi monitoringa i evaluacije su nepostojeći ili neefikasni, ciljevi upravljanja nijesu adekvatno definisani, mjere i aktivnosti se ne sprovode), ojačanih kadrovskih kapaciteta (u pogledu broja ljudi i njihovih specifičnih kompetencija), održivosti finansiranja, riješenih konflikata sa drugim korisnicima prostora i bez ojačane svijesti i stavova različitih aktera, kao i bez rješavanja naprijed navedenih problema donošenje planova upravljanja ne doprinosi boljem upravljanju već se planovi donose samo kako bi postojali na papiru.

Takođe, važenje Strategije biodiverziteta sa Akcionim planom za period 2016-2020. godine, na koju se obrađivač poziva u dijelu koji se odnosi na strateški okvir, je isteklo.

Primjedba 1.4.

Sadržaj planova upravljanja definisan je Zakonom o zaštiti prirode članom 59, dok se u članu 58 Zakona o zaštiti prirode navodi da je „Plan upravljanja je planski dokumenat kojim se planiraju mjere i aktivnosti zaštite i očuvanja zaštićenog prirodnog dobra koji predstavlja plansku osnovu za upravljanje i korišćenje prirodnog dobra za ekološke, ekonomske i socijalne namjene“. S tim u vezi, neophodno je da ovaj dokument prije svega bude baziran na ažuriranim podacima o staništima i vrstama, staništima i vrstama od značaja za buduću Natura 2000 mrežu, prijetnjama koje ugrožavaju staništa i vrste, da isti budu dati kao **prilog dokumentu** i služe kao osnova za definisanje mjera i aktivnosti i obezbijede dobro upravljanje nacionalnim parkovima.

Primjedba 1.5.

Sadržaj planova upravljanja suštinski i sadržinski ne odgovara zahtjevima člana 59 Zakona o zaštiti prirode kojim je propisano da Plan upravljanja sadrži:

- 1) prikaz prirodnih resursa i korisnika zaštićenog područja – **prepisuju se stari literaturni podaci bez novih istraživanja i prikaza resursa, korisnici zaštićenog područja nedovoljno precizno prepoznati ili nedostaje informacija;**
- 2) ocjenu stanja zaštićenog područja – **nejasno, neprecizno, neadekvatno dat prikaz bez potvrđenih nalaza vrsta i staništa i procjena brojnosti populacije;**
- 3) dugoročne ciljeve zaštite i održivog razvoja – **planovima nijesu dati ni kratkoročni precizni, za svaki park pojedinačno dati ciljevi bazirani na principima održivog razvoja;**
- 4) analizu i ocjenu uslova za ostvarivanje ciljeva zaštite – **nedostaje;**
- 5) mjere zaštite, očuvanja, upravljanja, unaprijeđivanja i korišćenja zaštićenih područja – **neprecizno, neadekvatno, neprilagođeno specifičnostima pojedinačnog parka, u velikom dijelu nepotpuno obrađeno;**
- 6) način sprovođenja zaštite, korišćenja i upravljanja zaštićenim područjem – **nejasno definisano;**
- 7) prioritetne aktivnosti na očuvanju, održavanju i monitoringu prirodnih i drugih vrijednosti i segmenata životne sredine – **iako ponegdje prepoznate u tekstu plana prioritetne aktivnosti nijesu u planu aktivnosti ili ne korespondiraju sa naprijed navedenim u tekstu;**
- 8) prostornu identifikaciju planskih namjena i režima korišćenja zemljišta – **nije obrađeno;**
- 9) smjernice za naučno-istraživački rad – **date uopšteno i neprecizne;**
- 10) razvojne smjernice, smjernice i prioritete za zaštitu i očuvanje zaštićenog područja uz uvažavanje potreba lokalnog stanovništva - **date uopšteno i neprecizne, bez naglašavanja primarne funkcije parka, a to je zaštita područja;**
- 11) planirane aktivnosti na održivom korišćenju prirodnih resursa, razvoju i uređenju prostora – **neprecizne i uopštene;**
- 12) aktivnosti na promociji i valorizaciji zaštićenog područja - **neprecizne i uopštene;**
- 13) način saradnje sa lokalnim stanovništvom, vlasnicima i korisnicima nepokretnosti – **nije obrađen;**
- 14) dinamiku i subjekte realizacije plana upravljanja i način ocjene sprovođenja – **dinamika ne postoji, ostalo neprecizno i uopšteno;**
- 15) sredstva potrebna za sprovođenje mjera zaštite i izvore obezbjeđivanja sredstava – **ne postoje izvori finansiranja za pojedinačne aktivnosti;**
- 16) indikatore praćenja uspješnosti realizacije plana – **ne postoje;**
- 17) druge elemente od značaja za upravljanje područjem.

Primjedba 1.6.

Naročito naglašavamo potrebu posebnog definisanja mjera za jame i pećine koje su od velikog značaja, kao neizmijenjeni djelove prirode, i imaju ekološku, naučnu, estetsku i vaspitno-obrazovnu vrijednost i od posebnog značaja su za EU (stanište 8310). Stanište su reda zaštićenih vrsta slijepih miševa (Chiroptera). Ovaj tip staništa se navodi u tri (NP Durmitor, NP Lovćen, NP Biogradska gora) od pet nacionalnih parkova iako je prisutan u svim nacionalnim parkovima.

Primjedba 1.7.

Imena vrsta pored latinskog treba da imaju i narodni naziv, te je planove potrebno dopuniti sa tog aspekta.

Primjedba 1.8.

Neophodno je za svaki pojedinačni park izračunati kapacitet nosivosti parka. Na osnovu dobijenog rezultata potrebno je strateški planirati razvoj turizma na teritoriji parka na način da ne dolazi do sukoba između zaštite prirode i razvoja turizma. Turistički razvoj se sam po sebi zasniva na privlačnosti prirodnih vrijednosti. Intenziviranjem turističke djelatnosti povećava se i pritisak koji ona stvara na zaštićeno područje. Važnost izračunavanja kapaciteta nosivosti, kao regulacionog koncepta osnova je principa održivosti. Za dobro upravljanje od presudne je važnosti poznavati kapacitet zaštićenog područja da podnese određenu vrstu i intenzitet pritiska, štiteći prirodu ograničavanjem broja korisnika područja. Parkovi, s obzirom na svoju primarnu funkciju, a to je zaštita prirodnih vrijednosti, ne smiju biti ugroženi. Kao metode koje mogu dati zadovoljavajuće rezultate može se sprovesti: zapošljavanje većeg broja nadzornika, organizovanje posjeta i unaprijed najavljene posjete nacionalnom parku, stvaranje dugoročne razvojne strategije i primjena regulacionih mjera u planovima upravljanja za nacionalne parkove.

Primjedba 1.9.

Aktivnosti definisane planovima upravljanja treba da odgovore na prepoznate probleme iz dijela planova gdje se opisuje stanje u parku. Iz Nacta planova upravljanja ne može da se uspostavi jasna veza između strateških ciljeva, aktivnosti, mjera i problema koje treba riješiti. Neophodno je jasno definisati i opisati problem, definisati cilj za njegovo rješavanje i prepoznati aktivnosti, nosioce, rokove i indikatore na osnovu kojih se realizacija plana može jednostavno evaluirati.

Primjedba 1.10.

Potrebno je tretirati problem klimatskih promjena i njihove efekte koji se ogledaju u širenju invazivnih vrsta, i većoj učestalosti požara, suša i ekstremnih vremenskih uslova. Osim identifikacije invazivnih vrsta planovi ne sadrže jasne mjere za sprečavanje i ublažavanje posljedica koje izazivaju klimatske promjene.

Primjedba 1.11.

Nedostaju fotografije vrsta i staništa sa terena kojima bi se potvrdili nalazi koji se navode u tekstu.

Primjedba 1.12.

Neophodno je obezbijediti stabilnost finansiranja radi potpunog sprovođenja mjera zaštite na teritoriji parkova i jasno u Tabeli ciljeva i aktivnosti plana upravljanja navesti koji je izvor finansiranja za koju aktivnost.

Primjedba 1.13.

Planovi upravljanja ne prepoznaju specifičnosti svakog parka pojedinačno već su u Tabeli ciljeva i aktivnosti plana upravljanja dati neznatno različiti ili isti ciljevi i aktivnosti, bez definisanih indikatora, rokova i izvora finansiranja, sa gotovo identičnim nosiocima aktivnosti i prioritetima. Naophodno je da se za svaki nacionalni park pojedinačno prepoznaju specifični problemi, predlože rješenja, definiše strateški prioritet, prepozna cilj i predloži aktivnost kojom se to može postići sa jasnim rokovima, indikatorima, nosiocima i izvorima finansiranja.

Primjedba 1.14.

Način ocjene sprovođenja i indikatori praćenja uspješnosti Plana upravljanja ne može biti podnošenje godišnjih izvještaja o realizaciji Godišnjih programa monitoringa. Neophodno je Planovima upravljanja definisati indikatore kroz pripremu Akcionog plana za period važenja Plana upravljanja (pet godina), koji bi se detaljnije razrađivali Godišnjim programima i izvještavalo precizno po definisanom indikatoru.

Primjedba 1.15.

Planovi upravljanja ne daju kratkoročni, srednjoročni i dugoročni pregled ciljeva koje je neophodno postići. Predlažemo da se shodno prioritetima za svaki nacionalni park pojedinačno definišu kratkoročni, srednjoročni i dugoročni ciljevi.

Primjedba 1.16.

U dijelu koji se odnosi na organizaciju JPNPCG i pojedinačnih parkova nijesu navedeni kapaciteti, obrazovni profili zaposlenih i procijenjeno da li se sa tim kapacitetima može realizovati planirano.

b) TEHNIČKE:

Primjedba 2.1.

Neophodno je ujednačiti pismo na kojem se pripremaju planovi upravljanja (logo na ćirilici, tekst na latinici);

Primjedba 2.2.

Spisak vrsta, nacionalno zaštićenih vrsta, vrsta sa Bernske konvencije i vrste sa ptičje i vrste i stanišne tipove sa habitat direktive, potrebno je dati u prilogu plana, radi lakšeg uvida i korišćenja podataka.

Primjedba 2.3.

Otkloniti brojne tehničke, gramatičke i pravopisne greške u svim planovima upravljanja.

Primjedba 2.4.

Tabelarni i grafički prilozi navedeni u sadržajima plaova upravljanja nijesu dostupni uz tekstuani dio plana. Neophodno je iste objaviti i produžiti rok trajanja Javne rasprave.

2. POJEDINIČNE PRIMJEDBE

a) Plan upravljanja za NP SKADARSKO JEZERO

Primjedba 3.1.

PPPN za NP Skadarsko jezero je istekao. Predlog novog PPPN-a je povučen iz skupštinske procedure. Ne postoji osnova za donošenje Plana upravljanja.

Primjedba 3.2.

Nedostaje jasan i strateški planiran koncept upravljanja na ovom području. Planu nedostaje i jasna vizija kada je u pitanju koordinacija lokalnih zajednica i preporuke za što bolje upravljanje prostorom koji je u privatnom vlasništvu. Tim prije što je na ovom prostoru prisutan i direktan konflikt između ljudi i prirode u dva oblika. Prvi je između ribara i piscivornih ptica pelikana i kormorana, koji se ogleda u tome da ribari direktno ubijaju ili uznemiravaju ove vrste ptica koje smatraju konkurencijom za ribu. Drugi je između poljoprivrednih proizvođača i granivornih ptica u Zetskoj ravnici. Poljoprivrednici u cilju zaštite svojih usjeva postavljaju stare ribarske mreže u koje se neselektivno hvataju ptice, uglavnom pjevačice, među njima i one koje su predmet zaštite. U Tabeli ciljeva i aktivnosti plana upravljanja je neophodno definisati mjeru uspostavljanja bliske i plodotvorne saradnje sa lokalnim stanovništvom sa ciljem očuvanja biodiverziteta parka.

Primjedba 3.3.

Neophodno je definisati mjeru očuvanja pelikana i kormorana sa preciznim aktivnostima, odgovornim nosiocima i rokovima. Pelikani se i ne navode u tabeli koja daje pregled ptica na teritoriji Parka dok se za kormorane navodi da imaju sigurnu populaciju (str. 26).

Primjedba 3.4.

Ekosistem Skadarskog jezera je pod prijetnjama izgradnje velikih infrastrukturnih objekata koji se nalaze u razvojnim planovima Crne Gore i Albanije. Mjerama nije propisano na koji način zaustaviti ovu vrstu pritiska.

Primjedba 3.5.

U Planu se navodi (str. 46) da je u periodu od 2016-2020. godine služba radila na monitoringu dvije biljne vrste i utvrđivanju brojnosti jedne. Neprihvatljivo je da čitava služba Nacionalnog parka Skadarsko jezero za četiri godine može da uradi monitoring samo dvije vrste i utvrdi brojno stanje jedne. Mišljenja smo da, ukoliko je to tako, nema potrebe ništa ni planirati jer se svakako neće sprovesti jer je, navedenim tempom, za realizaciju plana upravljanja neophodno, vjerovatno, više decenija.

Primjedba 3.6.

Skadarsko jezero je RAMSAR područje (što je i naglašeno na str. 61) što podrazumijeva da Plan upravljanja mora sadržati smjernice za zaštitu močvare shodno kriterijumima RAMSAR Konvencije i vodiču za upravljanje RAMSAR područjem. U dokumentu se navodi da su se koristile samo IUCN smjernice što nije dovoljno za područje kakvo je Skadarsko jezero.

Primjedba 3.7.

Skadarsko jezero je jedno od najistraženijih područja u Crnoj Gori, ali i pored toga postoje veliki nedostaci u podacima. Najbolje su istražene ptice i biljke, ali čak i za ove organizme nedostaju konkretni podaci o distribuciji i dinamici populacija, demografskoj strukturi, efektima pritisaka i tome slično, što je potrebno za donošenje ciljanih mjera aktivnog upravljanja i konzervacije. Takva je situacija i sa ostalim taksonomskim grupama.

b) Plan upravljanja za NP DURMITOR

Primjedba 4.1.

Za PPPN za Durmitorsko područje koji je donijet 2016. godine već 2018. je donijeta Odluka o izradi izmjena i dopuna PPPN-a shodno članu 218 Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata, osnova za donošenje Plana upravljanja je neprecizna i bez jasnih smjernica kada je riječ o namjeni i korišćenju prostora;

Primjedba 4.2.

Nactom plana upravljanja za NP Durmitor se navodi da je ovo područje pod UNESCO zaštitom, shodno kojim kriterijumima je dobio status, ali se ne navodi da li je UNESCO bio informisan o procesu izrade Plana, da li su dostavili komentare i da li su isti unijeti u Nacrt plana, jer Planom nijesu implementirane smjernice za upravljanje UNESCO Konvencije. Obaveza pripreme Plana upravljanja rizicima od katastrofa proizlaze iz statusa UNESCO svjetske baštine. Za pripremu tog Plana takođe postoje UNESCO smjernice, kao i za izradu i podnošenje periodičnih

izvještaja o stanju svjetske baštine svakih šest godina. Potrebno je navesti u Planu upravljanja da li je urađen Plan upravljanja rizicima od katastrofa, na koji način korespondira sa Planom upravljanja i da li i na koji način odgovaraju UNESCO smjernicama. Plan upravljanja kroz aktivnost 1.3.2. navodi potrebu očuvanja šumskih staništa od požara.

Primjedba 4.3.

Planom se planira dostizanje Aichi ciljeva koji su važili do 2020. godine a Nacrt plana se radi u drugoj polovini 2022. godine, dok obavezne UNESCO smjernice ne prenosi a samim tim nema ni mogućnosti za njihovu implementaciju;

Primjedba 4.4.

Plan bi trebalo da na kvalitetniji način tretira bafer zonu Parka, koje gravitira rijeci Tari, i da preporuke za sanaciju i revitalizaciju stanja kanjona rijeke Tare, koje je uzrokovano izgradnjom autoputa Bar-Boljare;

Primjedba 4.5.

Na području Parka je prisutna značajna nedozvoljena gradnja i Planom se ne propisuju mjere sanacije prostora;

Primjedba 4.5.

Centar za zaštitu i proučavanje ptica je u prethodnom periodu radio na izradi Planova upravljanja za dvije vrste ptica (Tetrijeb gluhan (*Tetrao urogallus*) i planinski djetlić (*Dendrocopos leucotos*) i dvije vrste sisara (mrki medvjed (*Ursus arctos*) i sivi vuk (*Canis lupus*), za teritoriju NP Durmitor.

Imajući u vidu da se radi o strateškim dokumentima koji su prije svega izrađeni u skladu sa standardima EU, a koji uključuju skup dugoročnih i kratkoročnih aktivnosti, dostignuća i definisane rezultate koji su strukturirani na način da se postignu pojedinačni ciljevi (dugoročno očuvanje prirodne vrijednosti zaštićenih područja, uključujući prije svega biodiverzitet, karakteristike predjela, tradicionalno korišćenje zemljišta, ali i kulturno-istorijsko nasljeđe, očuvanje tradicionalnog načina života lokalnih zajednica i održivi razvoj njihovog životnog okruženja), kao i činjenicu da će razvoj i implementacija sličnih planova upravljanja biti jedna od obaveza pristupanja EU kada su u pitanju obaveze iz pregovaračkog poglavlja 27 (Životna sredina), smatramo da bi implementacija pomenutih planova upravljanja trebalo da bude sastavni dio Plana upravljanja NP Durmitor 2021-2025, i to u dijelu strateške oblasti *Istraživanje, praćenje, obnova i unaprijeđenje ekosistema, staništa i vrsta*. (Planovi upravljanja za dvije vrste ptica su dostavljeni NP Durmitor elektronskim putem, a za dvije vrste sisara će biti naknadno dostavljeni)

c) NP LOVČEN

d)

Primjedba 5.1.

PPPN za NP Lovćen važio je za period 2014-2020. godina, ne postoji osnova za donošenje Plana upravljanja.

Primjedba 5.2.

Rješenje za saradnju sa lokalnim zajednicama nije dato Nacrtom plana iako šume koje su u privatnom vlasništvu čine 60% fonda. Neophodno prepoznati aktivnosti koje će dovesti do rješenja problema, adekvatnog doznačavanja stabala za sječú ogrjevnog drveta, zaštitu i unapređenje stanja šume.

Primjedba 5.3.

Problem naplate ulaznica je neophodno trajno i kvalitetno riješiti, nema predloga za saradnju sa lokalnim stanovništvom čiji posjedi su u samom parku ili se do njih stiže prolazom kroz Nacionalni park. Neophodno je definisati odnose, način naknade nemogućnosti ili ograničenja korišćenja dobara u privatnoj svojini na teritoriji parka i odrediti nosioce, rokove i indikatore za realizaciju aktivnosti.

Primjedba 5.4.

Na str. 20, u tabeli br. 3 u spisku Herpetofaune, ne navodi se šareni daždevnjak (*Salamandra salamandra*) koji se srijeće na teritoriji parka. Posjedujemo fotografije sa terena sa lokaliteta iznad sela Ugnji.

Primjedba 5.5.

Popis vrsta da bi bio validan ne treba biti stariji od pet godina. Besmisleno je navoditi vrste koje su istraživane od 1970-1972. godine (str. 37). Ukoliko ne postoje noviji podaci to treba i navesti u tekstu Plana i brisati navode koji bespotrebno opterećuju Plan.

Primjedba 5.6.

Na str. 40 i 41 navodi se da je „stručna služba uradila inventarizaciju biljnih vrsta i zabilježila prisustvo 52 taksona od nacionalnog i/ili međunarodnog značaja, od kojih je 7 endema Balkanskog poluostrva, 12 zakonom zaštićenih, 1 na Listi Bernske konvencije i 9 na CITES Listi.“ Nazivi i distribucija vrsta nijesu dati što je potrebno radi planiranja upravljanja i zaštite istraživanih vrsta. Plan je potrebno dopuniti ovim podacima.

Primjedba 5.7.

Iako se na str. 41 navodi da je na teritoriji parka evidentirana pojava hibrida *Edraianthus x Jakusicii*, koji je nastao ukrštanjem lovćenskog zvončića i uskolisnog zvončića *Edraianthus tenuifolius* (Lakušić *et al.* 2009) i naglašeno da su neophodna istraživanja koja bi dala odgovor da li i u kojoj mjeri hibrid, zauzimajući isto stanište, ugrožava populaciju lovćenskog zvončića, nije

prepoznat značaj sprovođenja ove aktivnosti i ista nije predviđena u Tabeli ciljeva i aktivnosti plana upravljanja što jeneophodno korigovati.

Primjedba 5.8.

Na teritoriji parka su prisutna mnoga opožarena staništa kao rezultat nekontrolisanih požara prethodnih godina. Plan ne daje predloge za revitalizaciju i sanaciju ovih staništa. Nema predloga uzgojnih i zaštitnih mjera iako se na str. 46 Nacrta Plana navodi da je „Usljed ekstremnih ekoloških uslova, naročito ljeti, područje visokorizično u pogledu požara - kako prirodnih (zbog visokih temperatura i čestih atmosferskih pražnjenja) tako i požara koji su izazvani ljudskim nemarom (zbog blizine privatnih parcela)“. Neophodno je definisati iste.

Primjedba 5.9.

Godinama je prisutan problem sušenja bukve (*Fagus sylvatica*), kao najrasprostranjenije vrsta drveća u Nacionalnom parku „Lovćen“, koja ima izrazito protektivnu ulogu na stabilizaciji šumskih ekosistema i zaštite životne sredine. Bukva predstavlja odličnu podlogu za razvoj mnogih parazitskih i saprofitnih gljiva, pa se na granama može naći i do 54 vrste a na stablu i debljim granama 77 vrsta gljiva prouzrokovala truleži drveta. Prva zapažanja i istraživanja pokazala su da bolest kore bukve javlja kao posljedica zajedničkog napada insekta (*Cryptococcus fagisuga*) i gljive (*Nectria coccinea*) koje dovode do propadanja bukve što prvi u svojim radovima publikuju (Marinković i Karadžić).

Iako su sprovedena istraživanja, objavljujani radovi, realizovani projekti, Nacrt plana upravljanja nijednom riječju ne prepoznaje ovaj veliki problem i ne daje predlog njegovog rješavanja i unapređenja upravljanja ovom vrstom. Neophodno je Nacrtom plana prepoznati problem i dati predlog rješenja.

Primjedba 5.10.

Neophodno je Planom definisati monitoring radova na žičari „Kotor-Lovćen-Cetinje“ praćenjem stanja staništa i vrsta duž trase. Takođe, NP Lovćen je ugrožen realizacijom uspostavljanja dvosistemskog 400kV dalekovoda Lastva Grbaljska-Pljevlja o čemu nema relevantnih podataka niti programa monitoringa aktivnosti i njihovog uticaja na životnu sredinu. Specifične aktivnosti poput navedenih moraju biti predmet posebne pažnje Plana upravljanja.

e) Plan upravljanja za NP PROKLETIJE

Primjedba 6.1.

Na str. 39 navodi se da nema podataka o naučno istraživačkom radu i podataka o stanju populacija. Podsjećanja radi, Prokletije su proglašene Nacionalnim parkom

2009. godine. Da se Studija zaštite bazirala na novim podacima postojala bi dobra osnova za praćenje stanja na teritoriji parka. Kako to nije slučaj neophodno je pristupiti utvrđivanju nultog stanja staništa i vrsta od nacionalnog i EU značaja i planirati kontinuirani godišnji monitoring za detektovane vrste i staništa. Kolizija teksta sa navedenim na str. 39 i str. 41 i dalje (do str. 46). Potrebno uskladiti navode.

Procjena ornitofaune se bazira na pretpostavkama što je neprihvatljivo za nacionalni park (str. 39 i 40).

Primjedba 6.2.

Neophodno dati smjernice i posebne mjere zaštite parka koji pripada alpskom geografskom regionu kao područje od izuzetnog značaja za posebne vrste i staništa.

Primjedba 6.3.

Na str. 74 se navodi da je potrebno definisati državne interese i koji će se realizovati kapitalnim investicijama i time razvijati ovo područje. Kako je riječ o području sa osjetljivim ekosistemima neophodno je precizno definisati mjere zaštite i smjernice za održivi razvoj uz saradnju sa lokalnom zajednicom.

f) Plan upravljanja za NP BIOGRADSKA GORA

Primjedba 7.1.

PPPN „Bjelasica i Komovi“ 2011-2020 nije važeći te ne postoji planska osnova na osnovu koje je moguće donijeti Plan upravljanja.

Primjedba 7.2.

Problem oticanja Biogradskog jezera je urgentan problem koji može biti pogoršan uticajem klimatskih promjena. Zato je neophodno dati specifične mjere za rješenje ovog problema.

Primjedba 7.3.

U Tabelama ciljeva i aktivnosti ostalih planova upravljanja navodi se praćenje hidroloških objekata dok u aktivnostima koje se odnose na značajan hidrološki lokalitet kakvo je Biogradsko jezero ta aktivnost nedostaje.

Primjedba 7.4.

Kao i za NP Durmitor Plan bi trebalo da na kvalitetniji način tretira bafer zonu Parka, koje gravitira rijeci Tari, i da preporuke za sanaciju i revitalizaciju stanja

kanjona rijeke Tare, koje je uzrokovano izgradnjom autoputa Bar-Boljare, imajući u vidu da Rezervat biosfere basena rijeke Tare pokriva površinu od 1820 km² i u okviru ovog velikog rezervata biosfere uključeni su NP Durmitor i NP Biogradska gora, što se navodi i na str. 10 ovog Plana.

Primjedba 7.5.

Na str. 25 se navodi da „od 2017. godine na području Bjelasice, u okviru projekta NATURA 2000 realizuju se ornitološka istraživanja čiji rezultati pokazuju da su na ovom prostoru prisutna staništa i vrste od interesa za zaštitu na nacionalnom i međunarodnom nivou. Natura 2000 su sve vrste prica koje su navedene u Aneksu I Direktive o plicama. Ako njihova populacija u određenom području unutar EU ispuni određene definisane kriterijume, tada to područje mora da se uvrsti u Natura 2000 područje.“ Shodno navedenom neophodno je navesti staništa i vrste i propisati mjere za njihovo očuvanje.

Takođe, dalje se daje spisak „očekivanih“ vrsta. Ukoliko se radi redovni monitoring što je obaveza Nacionalnog parka, ne može se sačinjavati tabela sa očekivanim vrstama već se mora precizno znati koje vrste naseljavaju park, dati mjere za njihovo očuvanje, zaštitu i unapređenje stanja populacija.

Primjedba 7.6.

Imajući u vidu da je NP Biogradska gora ekosistem prašume Plan upravljanja prije svega treba da bude baziran na principu konzervacije. Na str. 52 navodi se da su moguće turističke ture na nivou percepcije iako je shodno IUCN smjernicama primarni cilj upravljanja kategorijom Ia konzervacija. Neophodno je prilagoditi upravljanje dtoj smjernici, tim prije što je planirana nominacija za status UNESCO područja. Neprihvatljiva je audio prezentacija na teritoriji parka od velike važnosti za zaštitu (str. 44).

Primjedba 7.7.

Na str. 49 navodi se da „Analiza baze podataka upućuje na sljedeće zaključke:

- Nedostaju podaci o ukupnom broju vaskularnih biljaka u flori NP Biogradska gora.
- Nedostaje IUCN Crvena lista flore Parka.
- Pojedini rijetki endemski taksoni, kao što su *Gentianella pevalekii*, *Barbarea balcana*, *Schivereckia doerfleri*, *Galium breviramosum* i dr., ne nalaze se na listi zaštićenih vrsta Crne Gore, što ukazuje na potrebu revidiranja liste.
- Literaturni podaci za većinu taksona od nacionalnog i/ili međunarodnog značaja su stari više decenija, a oni novijeg datuma su malobrojni i odnose se na pojedinačne taksone.
- Pojedini taksoni iz starih literaturnih podataka su u međuvremenu

promijenili nomenklturni status, nivo endemizma i status zaštite.

- Potrebno je intenzivirati istraživanja, nastaviti inventarizaciju i kartiranje endemičnih i ugroženih vrsta i stanišnih tipova.“

Kako se ocjena odnosi na gotovo isti ili sličan način i na ostale nacionalne parkove neophodno je u svim nacionalnim parkovima hitno pristupiti procjeni nultog stanja staništa i vrsta od nacionalog i međunarodnog značaja, propisati mjere zaštite, očuvanja i unapređenja stanja populacija navedenih vrsta i njihovih staništa. Na osnovu utvrđenog stanja definisati aktivnosti na sprovođenju planova upravljanja.

Primjedba 7.8.

Na str. 51 i 52 se navodi da je na teritoriji Nacionalnog parka prisutna defolijacija drveća i nije dat predlog mjera za sprečavanje ove pojave i sanaciju stanja.

Primjedba 7.9.

Na 56. str. se navodi „Naročit akcenat treba dati očuvanju munikinih i molikinih šuma, koje na Bjelasici zauzimaju manje površine, a pripadaju stanišnom tipu 95A0 VISOKO OROMEDITERANSKE ŠUME MUNIKE I MOLIKE. Na osnovu istraživanja stručne službe JPNPCG iz 2014. godine, ustanovljeno je da molika pokazuje tendenciju širenja areala.“

Iako je prepoznat značaj očuvanja u Tabeli ciljeva i aktivnosti plana upravljanja nije prepoznata aktivnost monitoringa ovih šuma i definisanja mjera zaštite pa je iste neophodno definisati.

Na strani 5. međe karakteristične vrste, među pticama se navode, osim puzgavca, vrste koje se mogu naći gotovo na čitavom prostoru Crne Gore, dok specijalisti staništa koja se nalaze u ovom parku, koji su ujedno i indikatroske vrste za natura 2000 ne navode, djetlići kao što su troprsti, planinski, srednji djetlić, sove, kao što su planinska kukumavka, mala sova, zatim koke, tetrijeb gluhan, lještarka itd.. Na strani 24. u tabeli 5., navode se očekivane vrste, pristup je prije svega neozboljan jer i trebalo navesti spisak registrovanih vrsta. Takođe, kod očekivanih vrsta nedostaje neke potvrđene, indikatorske, i za ovaj prostor veoma važne vrste koje na navedene gore.

S poštovanjem,

Jovana Janjušević
Izvršna direktorica Centra za zaštitu i proučavanje ptica